

Strategii interactive de predare a textului liric

Interactive strategies for lyric text teaching

Oxana Gherman,
doctor în filologie, lector,

Catedra de limba
și literatura română,

Facultatea de Filologie și Istorie,
UPS *Ion Creangă*, Chișinău

CZU: 821.135.1.09:37.02

Rezumat

Prezentul articol conține o serie de recomandări metodice pentru predarea textelor lirice la lecțiile de limbă și literatură română. Sunt prezentate în mod sistematizat strategii didactice și puncte de reper pentru organizarea lecțiilor, având în vedere desfășurarea procesului de receptare a textului liric în câteva etape fundamentale: activități de prelectură (care asigură pregătirea afectivă și intelectuală a elevilor pentru procesul de decodificare a textului), diverse modalități de lectură a poeziei și activități postlectorale (analiză, interpretare, evaluare și integrare). Pentru fiecare etapă a demersului didactic sunt propuse metode interactive de lucru cu textul liric, care facilitează receptarea eficientă a poeziei de către elevi și stimulează implicarea lor

cognitivă, afectivă și creativă în procesul de lucru.

Cuvinte-cheie: text liric, strategii didactice, interacțiune, afectiv, intelectual, creativ, receptare, analiză, interpretare.

Summary

This article contains a series of methodological recommendations for teaching lyrical texts at Romanian language and literature lessons. There are presented in a systematic way different didactic strategies and landmarks for organizing lessons, taking into account the process of learning/understanding the lyric text in several fundamental stages: pre-reading activities (which ensure the emotional and intellectual preparation of the students for the process of decoding the studying text), various methods of reading poetry at the lesson and post-reading activities (analysis, interpretation, evaluation and integration). For each stage of the didactic approach are proposed some interactive methods of working with the lyric text which facilitate the reception of the poetry by the students and stimulate their cognitive, affective and creative involvement in the working process.

Keywords: lyric text, didactic strategies, interaction, affective, intellectual, creative, reception, analysis, interpretation.

Cursul integrat de limbă și literatură română presupune învățarea sincronă și

complementară a faptelor de limbă și a fenomenelor literare, urmărindu-se formarea profilului etic/ moral/spiritual/social al unui vorbitor cult, dar și a unui cititor avizat, prin „stăpânirea resurselor limbii, a culturii literar-artistice, prin cunoașterea/interpretarea valorilor literare” [6, p. 23]. Caracterul instructiv al literaturii artistice este indiscutabil. Textele literare conțin un fond solid de valori culturale și reprezintă un model rafinat de comunicare scrisă, însă pentru a le transforma în unelte eficiente de cultivare a tinerei generații, este necesar a fi selectate și introduse în procesul instructiv-educativ printr-o strategie didactică bine gândită, adaptată în funcție de un șir de factori: particularitățile individuale ale elevilor, nivelul și potențialul lor intelectual/cognitiv, necesitățile lor spirituale, sociale, profesionale etc.

Procesul de receptare a textului liric în cadrul lecțiilor de limbă și literatură română se desfășoară în câteva etape: 1) etapa de **prelectură** (activități de reactualizare a cunoștințelor, de anticipare a temei/ideilor/atmosferei lirice, de pregătire psihoafectivă a formanților pentru o receptare optimă, de captare a atenției și provocare a interesului față de aspectele ce urmează a fi abordate); 2) etapa de **lectură** (lectură inițială/tehnică și lecturi repetate, diverse strategii de lectură colectivă și individuală); 3) etapa de **postlectură**

(activități prin care se expun primele reacții mentale/afective ale elevilor față de textul receptat, înțelegerea stratului de suprafață al textului (prin analiză fonetică, lexicală, morfologică, sintactică, ortografică, punctuațională) și cea de interpretare a stratului de profunzime prin analiză literară, activități de interpretare; activități de evaluare/lectură critică. Parcurgerea în ordine logică a acestor etape, fără a le omite sau exclude pe unele și suprasolicita pe altele, punând accent pe elementele reprezentative și particulare speciei/stilului/limbajului artistic, va asigura un demers didactic de calitate, prin care receptarea textului liric va avea un impact formativ durabil asupra elevilor, favorizând atingerea finalității educației literar-artistice – „formarea cititorului cult de literatură artistică și a premiselor pentru educația artistic-estetică generală” [5, p. 3].

Având în vedere etapele și fazele prelecturii, lecturii și postlecturii, întregului proces de receptare a unei poezii nu îi este suficientă o singură oră academică. Etapele se vor repartiza în secvențe didactice separate. Lecția de lectură a unei poezii va începe cu activități de prelectură și se poate încheia cu lectura individuală, exersarea unei lecturi expresive, înregistrarea primelor reacții, memorizarea fragmentară/integrală a textului. Analizei, interpretării și evaluării textului li se vor dedica timp în funcție de

numărul de ore programat curricular, respectând consecutivitatea etapelor procesului de receptare.

Activități didactice pentru etapa de prelectură. Prima parte componentă a secvenței didactice, numită, conform modelului ERR, *evocare*, va include, în cazul predării unui text literar, activități care precedă lectura. Funcția lor de bază este de a pregăti „intrarea” cititorului în lumea textului artistic. În special în predarea textului liric, activitățile de prelectură au o pondere foarte mare. Or, delimitarea specificității estetice și decodificarea semnificațiilor hermeneutice ale poeziei lirice succed impactului emoțional pe care îl provoacă lectura ei. Pe de o parte, la etapa de prelectură se realizează trecerea insesizabilă din planul real în cel ficțional, al textului, iar pe de altă parte, se asigură implicarea afectivă și intelectuală a elevilor în procesul de receptare.

În acest scop, este necesar a se apropia, cât mai intim posibil, lumea interioară a lectorului de lumea textului. Numai prin transpunerea cititorului pe aceeași dimensiune afectivă ca și cea a eului poetic poate fi posibilă o contribuție substanțială a receptorului la decodificarea și înțelegerea profundă și creativă a textului liric. Rolul activităților etapei de prelectură este de a sensibiliza cititorul atât față de

formele artistice, cât și față de conținutul ideatic.

La proiectarea activităților de prelectură trebuie luate în considerație, așadar, două aspecte esențiale: specificul comunicării artistice în general și, în special, particularitățile estetice ale operei ce urmează a fi studiată. Abordată din perspectiva schemei comunicării, remarcă A. Pamfil, „lectura apare ca o formă de comunicare atipică, definită prin *asimetrie* (emițătorul și receptorul nu sunt co-prezenți), *non-reversibilitate* (rolurile nu sunt interșanjabile, iar feedbackul nu este posibil) și decontextualizare (receptorul nu are acces la contextul enunțării, tot așa cum emițătorului îi este străin contextul receptării) ” [8, p. 132]. Aceste aspecte trebuie luate în calcul, la fel ca și faptul că opera literară nu este un produs finit, stabil, închis; nu este doar opera autorului, ci și opera cititorului, în aceeași măsură. De aceea, se recomandă profesorilor de limbă și literatură română să ofere elevilor mai multă libertate de interpretare a textelor poetice, să accepte viziunile originale (fondate logic) ale elevilor, asociate experienței personale, și nu doar pe cele care consună cu posibilitățile hermeneutice relevate în reperele metatextuale.

Pregătirea elevului la nivel afectiv se poate efectua prin strategii didactice care vor avea asupra elevului un impact similar celui

al comunicării poetice: de a produce emoții. Or, „textul liric transmite stări sufletești și sentimente, mai puțin idei; elevul trebuie să simtă înainte să înțeleagă. Când se ajunge la o empatie cu textul, se poate vorbi și de o înțelegere a mesajului, care nu este decât o transpunere în cuvinte a stărilor și sentimentelor transmise” [3, p. 30]. Crearea unei stări afective pre-lectorale și conștientizarea acesteia de către elevi va asigura un contact mai apropiat al cititorului cu textul chiar din prima lectură. Textul necunoscut va deveni, astfel, un text așteptat, elevului stimulându-i-se și gustul pentru arta literară. Printre strategiile didactice, pentru etapa de prelectură, ce pot determina cititorul să ofere un răspuns afectiv adecvat în receptarea poeziei se pot enumera: *Freewritingul*, *Câmpul asociativ/Asocierile libere*, *Asocierile forțate*, *Graffitiul*, *Blițul*, pornind de la un cuvânt/temă/motiv/simbol/citat/melodie/imagie etc. (elementele acumulate pot fi organizate, eventual, în formă de *Clustering*, rețele, trepte, grupuri sau serii logice). Exercițiile scrise sau orale prelectorale trebuie să anticipeze, într-o oarecare măsură, reprezentările și imaginile artistice care vor fi create de textul liric.

În cazul în care textul se centrează mai mult pe idei (ne amintim de *poezia de idei* a lui L. Blaga), cu o puternică rezonanță în realitatea exterioară, contemporană, poate

fi oportună evocarea unor experiențe similare ale elevilor, înainte de a trece la lectura poeziei. Acest proces poate fi realizat prin chestionare orală frontală, discuție ghidată sau oricare altă formă de dialog profesor-elevi și prin tehnici ca *Pagina de jurnal*, *Brainwritingul* sau *Linia valorii*, *Pixuri în pahar*, *Găsește pe cineva care...* ș.a. Pentru a stimula potențialul creativ și interpretativ al elevului, se poate folosi procedeul anticipării conținutului ideatic al textului printr-un cuvânt-cheie, prin cuvântul-temă, un motiv literar (leitmotivul textului), titlu, o pereche de cuvinte contrastante etc., prin care se poate prevedea/presimți spectrul afectiv al textului. În acest caz, ar fi utile tehnicile *Presupunerea prin termeni* [11, p. 18] sau *Revizuirea termenilor-cheie* [6, p. 10], condiția fiind ca după lectura inițială a textului să se revină la rezultatele acestei activități, verificând gradul de satisfacere a așteptărilor receptorilor. De asemenea, anticiparea conținutului se poate realiza printr-un pre-text cu același mesaj emoțional/etic: comentarea unui citat (o modalitate supralicitată în practica instructiv-educativă) sau a unui fragment din alt text, selectat prin criteriul asemănării de idei. Calitatea comprehensiunii textului liric ar putea fi asigurată și prin abordarea concentrică, pornind de la analiza și interpretarea elementelor paratextuale

(aspectul grafic, forma, nuanțele cromatice, elementele evidențiate, imaginile, motto-ul, dedicația volumului/plachetei) înainte de a trece la lectura textului.

Pregătirea elevilor la nivel cognitiv vizează și reactualizarea datelor despre viața și activitatea literară a autorului, care va îmbogăți orizontul cultural al elevilor și va facilita o posibilă abordare biografică a textului. Textul liric este cel în care eul poetic este perceput ca voce a autorului, de aceea, interpretarea biografică/psihologică poate fi revelatorie. Dimensiunile personalității socioculturale a autorului, dar și individualitatea sa creatoare se descoperă prin strategii care constau în prelucrarea intelectuală a unor informații biobibliografice sau critice (metaliterare) brute: *Interviul în trei trepte*, *Mozaic*, *SINELG*, *Gândește-Perechi-Prezintă*, *Știu-Vreau să știu-Învăț*, *CV-ul scriitorului*, *Scheletul de pește*, *Axa biografică* și prin alte modalități de transpunere rezumativă a datelor într-o anumită formă grafică sau care se axează doar pe selectarea informațiilor relevante și prezentarea lor publică: referat, discurs oral cu sau fără suport audiovizual. Este eficientă și vizionarea unor filme documentare, secvențe video, emisiuni TV, interviuri televizate etc. și rezumarea ori completarea unor chestionare pe baza lor sau, invers, alcătuirea de către elevi (după ce a fost vizionat materialul) a unei liste de

întrebări suplimentare despre autor, la care vor răspunde colegii sau profesorul.

Pentru etapa de prelectură este, de asemenea, oportun a se realiza activități de stimulare a gândirii critice și a se face o revizie a instrumentarului de analiză lingvistică și literară a textului poetic (noțiunile literare: specie/gen liric, figuri de stil, imagini artistice, motiv/leitmotiv, elemente prozodice etc. și/sau noțiunile de fonetică, morfologie, lexicologie, sintaxă și punctuație). Acest moment ar oferi posibilitatea de a se face cunoștință cu textul printr-o modalitate netradițională, diferită de lectura propriu-zisă, fără a o exclude. În funcție de specificul și dimensiunile textului literar, profesorul va decide dacă este necesară această activitate de trecere de la prelectură la lectură și analiză. Activitățile propuse mai jos pregătesc perceperea funcționalității gramaticale și lexico-semantice a secvențelor textuale (rezultate ale combinatoricii originale stabilite de către autor) prin operații asupra limbajului poeziei.

Conexiuni. Profesorul scrie pe tablă cuvintele semnificative ale textului, la forma inițială sau așa cum apar în text, și elevii ies pe rând la tablă și stabilesc legături/asocieri posibile între ele, unindu-le cu linii și motivând conexiunile. Elevii (individual sau în perechi) vor modifica formele gramaticale ale cuvintelor și vor forma îmbinări, iar după

prima lectură a textului liric, se va verifica câte dintre îmbinările fixate se găsesc în text. De asemenea, se poate face o comparație între modul autorului și cel al elevilor de a combina cuvintele.

Experimentul literar. Textul liric necunoscut apare înaintea elevilor (pregătit din timp pe fișe, scris sau proiectat pe tablă), având spații libere în locul unor cuvinte semnificative (substantive, verbe, adjective). Elevii intuiesc posibile modalități logice de includere a cuvintelor necesare în context, le plasează, potrivindu-le gramatical, semantic, expresiv și prozodic, apoi prezintă varianta proprie a poeziei. După prima lectură a poeziei care se va studia, se pot compara anumite secvențe ale textului autorului cu secvențe din variantele propuse de elevi.

Anticipări creative. Se aleg trei cuvinte-cheie din poezie și elevii alcătuiesc cu acestea câte o figură de stil/imagie artistică (auditivă, vizuală, olfactivă, tactilă, la alegerea profesorului sau la propria discreție). Se vor compara modul în care cuvintele au fost utilizate de elevi și semnificația pe care le-a dat-o autorul. Plăcerea descoperirii conștiente a unei poezii, la lecție, poate fi produsă și printr-o conversație euristică, punând accent pe cazurile când anticipările emise la etapa de prelectură se confirmă prin elementele textului.

Un impact benefic asupra formării elevilor poate avea și valorificarea, la etapa de prelectură, a aspectului transdisciplinar al limbii și literaturii române. Interesul elevului față de textul ce urmează a fi studiat poate fi provocat printr-o operă similară (sub aspectul temei, motivelor, imaginilor artistice etc.) dintr-o altă artă (pictură, sculptură, muzică, coregrafie, teatru, arhitectură ș.a.) sau, dacă este posibil și plauzibil (la studiul poeziei moderniste, de exemplu), prin prezentarea unor produse sau procese din anumite științe.

Modalități de lectură a textului liric. Predarea textului liric reprezintă un proces complex, reușita căruia depinde de corectitudinea organizării didactice a mai multor etape: prelectura, lectura și postlectura. De obicei, cadrele didactice acordă mai mult spațiu, în proiectul de lecție, și consistență metodică primei și ultimei faze, punând accent pe activități care anticipează stratul de idei al poeziei sau care dezvoltă diferite competențe ale elevilor, pornind de la conținutul acesteia. Etapa de lectură este însă esențială în didactica textului liric, nu numai pentru că premerge în mod strategic postlecturii (analizei și interpretării), ci și fiindcă determină în mod direct calitatea acesteia.

Există mai multe tipuri de lectură care pot fi practicate la lecțiile de limbă și literatură română. Prima și cea mai simplă

tipologizare include *lectura informativă* (*lectura tehnică, înțelegerea literală a textului*) și *lectura literară* (*lectura textului ca produs cultural, ca formă a artei*). Lectura literară poate fi categorisită, conform etapelor procesului de receptare a textului artistic, în:

1. *lectura inițială/cognitivă* (decodificarea și înțelegerea stratului lexico-semantic al textului);
2. *lectura analitică, sau explicativă* (lectura dirijată, impresiile de lectură);
3. *lectura interpretativă* (conferirea de semnificații textului);
4. *lectura critică* (aprecierea textului).

Lectura inițială poate fi realizată prin mai multe modalități, în funcție de obiectivele preconizate. Elevul poate citi poezia *în gând, în șoaptă, cu voce tare* sau *alternativ* (o secvență cu voce, alta – în gând). Poezia poate fi lecturată *individual, în perechi* (pe rând, ascultându-se reciproc); unele texte lirice permit chiar și *lectura pe roluri* (cum e, de pildă, poezia „Formular” de G. Vieru). Lectura poeziei poate fi executată *integral, selectiv* (la solicitarea profesorului), *fragmentat: în lanț* (fiecare elev citește câte o secvență, în ordinea în care stau aranjați în bănci) sau *în ștafetă* (un elev lecturează un fragment și numește cine va citi următoarea secvență).

La predarea textului liric, trebuie să se facă o deosebire tranșantă între *lectura de informare* și *lectura de plăcere*. „Abordarea afectivă/emoțională” [7, p. 56] a textului este esențială pentru înțelegerea mesajului global. De aceea, se recomandă ca elevilor să li se ofere un model de lectură expresivă a textului poetic. *Lectura-model* poate fi executată de către cadrul didactic sau de un alt profesionist (înregistrare audio sau video a textului în lectura autorului sau a altui interpret), deoarece greșelile ortoepice și cele de intonație, de accent logic sau de pauze logice (chiar și cele aparent inofensive), în lectura inițială, pot afecta procesul de receptare a poeziei. Modelul de lectură a poeziei lirice pe care îl oferă profesorul asigură contactul elevilor cu textul și le provoacă o reacție emoțională, atitudinală, cognitivă adecvată față de conținut și formă. La etapa de lectură inițială, profesorul trebuie să capteze și să demonstreze elevilor momentele incitante, savuroase și intrigante ale textului, mai ales când este vorba de un text metaforizat, complex, ermetic, din care elevii înțeleg foarte puțin sau nimic, astfel încât, după prima lectură, ei să nu considere poezia ce li s-a propus o „ușă încuiată”, ci un mister fascinant, care se vrea dezvăluit.

Desigur că imitarea modelului de lectură expresivă nu este obligatorie; în limitele posibilităților textului, elevul își

poate permite o *lectură personalizată*, dar rămâne absolut necesar să se respecte modulațiile intonaționale pe care le dictează punctuația (sau lipsa acesteia) și accentele logice. Efectuarea corectă din punctul de vedere al articulării și accentuării a lecturii inițiale este extrem de importantă, când elevilor li se va cere să memorizeze și să recite poezia. Prin *recitare*, de altfel, elevii trebuie să subînțeleagă o modalitate de dezvoltare a abilităților retorice, nu un exercițiu banal, de rutină. Totodată, o singură lectură a textului este insuficientă pentru a trece imediat la analiză, de aceea, după lectura inițială, se poate continua prin alte modalități de lecturare a textului. *Lectura individuală* reprezintă o modalitate de apropiere a cititorului de text, deoarece el își creează, cu propria voce, o posibilitate nu numai de enunțare, ci și de interiorizare, de receptare a textului în concordanță cu propriul mod de a fi și de a înțelege lumea. Lectura individuală a textului liric trebuie să fie o lectură conștientă, în care cititorul este implicat intelectual și emoțional, înțelege și empatizează cu eul liric, sesizând ideile și mesajul pe care le transmite. Totodată, el trebuie să înțeleagă și să accepte convențiile de gen/specie/curent. Un cititor format se va delecta cu ceea ce înțelege și apreciază drept artistic, inedit, original într-un text și va fi tentat să descopere ceea ce este neînțeles sau necunoscut.

De asemenea, se poate organiza o *lectură combinată* (pe fondul unei melodii, însoțită de prezentarea unor imagini). Profesorul poate solicita elevilor să selecteze o melodie instrumentală tematică (muzică melancolică, veselă, relaxantă, meditativă, solemnă, gravă ș.a.), iar la lectura poeziei, dintre melodiile acumulate să fie propuse pentru audiere cele ce se potrivesc atmosferei lirice; se poate practica lectura pe fond muzical a poeziei. De asemenea, elevii pot crea ei înșiși o colecție de imagini pe o temă (noaptea de vară, iarna, răsăritul soarelui, luna, curcubeul, ninsoarea, etc.), prezentându-le (în Power Point, Movie Maker, Prezi sau în oricare alt program) pe cele care se asociază cu textul ce se lecturează. Colecțiile de imagini sau melodii ale elevilor pot fi descrise, iar corespondențele/asocierile cu textul se pot discuta, argumenta. Selecția melodiei sau a colajului de imagini poate fi făcută și de către profesor, în prealabil, pentru a îmbogăți lectura poeziei la lecție.

Ca formă a artei, poezia trebuie să învețe elevul să fie sensibil nu numai față de arta literară, ci și față de elementele estetice ale realității imediate, față de manifestările naturii și existenței în general, pe care trebuie să le savureze, să le trăiască. De aceea, pe parcursul treptelor școlare, este firesc ca, la lecțiile de limbă și literatură română, lectura tehnică (cognitivă) să

evolueze într-o lectură expresivă. Pentru realizarea unei lecturi expresive, se vor lua în considerație aspecte ce țin de:

- ◆ intonație: interogativă, exclamativă, enunțiativă, imperativă;
- ◆ melodia versului/frazei: ascendentă, descendentă, rectilinie, săltăreață, monotonă etc.;
- ◆ tonul fundamental: narativ, meditativ, filosofic, solemn-patetic, convențional;
- ◆ accentele logice;
- ◆ pauzele de durată: de scurtă durată (marcate de virgulă sau de cezura din interiorul versului), duble (scoase în evidență de semnele exclamării, interogării ori de punctul de la sfârșitul enunțului); triple (necesar a fi respectate la sfârșitul textului ori în cazul punctelor de suspensie);
- ◆ pauzele psihologice: de reflecție, de tensiune, de reamintire etc. [10, pp. 58-59].

Elevul trebuie obișnuit să citească o poezie primind satisfacția pe care o simte de la contactul cu oricare altă formă de artă (muzică, pictură, sculptură, dans ș.a.). De asemenea, *lectura expresivă* poate evolua, prin memorare și recitare, într-o *lectură artistică/teatralizată*, realizată de elevi pe post de actori, costumați adecvat, în cadrul unui decor special (cu joc de lumini, sonorizare etc.).

Nu în ultimul rând, lectura unui text liric trebuie să învețe tânărul cititor să privească în sine, să-și autoanalizeze sfera emoțională și să se înțeleagă. Poezia provoacă „furtuni” de asocieri între cuvinte, realități și sentimente, lectura îl poate face atent pe elev la cauzele și efectele unui sentiment, la impactul unui stimul asupra propriului său spectru emoțional. Atât lectura, cât și interpretarea unui text liric va duce la dezvoltarea inteligenței emoționale a cititorului sau, cel puțin, îl va face să cunoască noi experiențe emoționale.

Strategii postlectorale. Etapa de postlectură poate începe cu activități care urmăresc exteriorizarea primelor reacții afective, reflexive, asociative ale elevilor la textul propus spre studiere. După audierea lecturii-model (în interpretarea profesorului, a unui actor, a autorului – materiale audio, video ș.a.) și/sau după lectura individuală a poeziei, se pot aplica metode de înregistrare a reacției imediate, aplicându-se tehnici de tipul *Reacția cititorului*, *Agenda cu notițe paralele*, *tehnica VAS*, se pot prezenta și comenta, prin *discuție ghidată*, secvențele cele mai emoționante din text. Aceste activități vor avea drept rezultat conștientizarea de către tânărul cititor a propriilor reacții față de poezie în calitate de produs estetic și raportarea sa atitudinală la semnificațiile de suprafață. Fixarea primelor impresii este necesară și pentru compararea

acestora cu interpretările și aprecierile finale, globale, dezvoltându-se atât capacitatea de intuire a mesajului (prin titlu, cuvinte-cheie, motive, atmosferă afectivă), cât și abilitatea de lucru cu textul într-un proces sistematizat, care, adus la automatism, va deveni o competență de lectură independentă a poeziei dincolo de pereții școlii.

Totodată, în etapa de postlectură, procesul de receptare va continua în câteva faze principale: **1. analiza textului liric; 2. interpretarea și 3. evaluarea/integrarea.** Cea mai mișcătoare dintre ele pare a fi analiza. Conform dicționarului explicativ, termenul *a analiza* are sensurile principale de „1. A cerceta un întreg, un fenomen etc., examinând fiecare element în parte. 2. A examina un text din diferite puncte de vedere” [12, sub voce *a analiza*]. Procesul de analiză, prin urmare, presupune câteva operații intelectuale: „descompunerea” întregului în componente; examinarea separată a fiecărei părți; descrierea părților din diferite perspective; identificarea funcției fiecărei părți în cadrul întregului și a interdependenței dintre părți. În urma realizării calitative a acestor operații, se poate trece la sinteză, care constă în reasamblarea întregului perceput prin prisma părților constituente, adică la un nivel profund și complex – de interpretare și evaluare.

Analiza poeziei presupune o relectură a acesteia, însă concentrată nu pe procesul lecturii în sine, ci pe identificarea și observarea unităților, trăsăturilor și principiilor funcționale ale elementelor, în vederea reconstituirii substanței de idei. Realizând trecerea de la perceperea prin lectură a „corpului” poetic ca întreg la cercetarea detaliilor, analiza face posibilă înțelegerea profundă a textului la mai multe niveluri. Prin analiză, fiecare element trebuie să devină, explicit, atât parte componentă, cât și să fie raportat la alte constituente și la întreg. Eficiența procesului analitic va spori atunci când, înainte de a purcede la activitățile analitice, se vor lua în calcul particularitățile textului (aspectele de conținut și de formă: specia, particularitățile compoziționale și prozodice, substraturile semnificante) și se va trece în revistă instrumentarul necesar, în raport cu cel posedat de tinerii cititori (în caz că acest lucru nu s-a făcut în etapa de prelectură). Dacă diferența dintre „setul” de noțiuni necesare unei analize optime și cel pe care elevii îl posedă la moment este prea mare, atunci textul va fi inaccesibil pentru această categorie de cititori, iar rezultatele analizei și interpretării vor fi superficiale.

Analiza va începe, așadar, cu procedura de descompunere structurală a textului în unități. Această activitate va face cititorul să descopere multitudinea și

diversitatea elementelor ce formează mecanismul textual, procesul de fragmentare realizându-se aparte sau în complementaritate cu observarea, cercetarea particularităților detaliilor identificate, definirea lor. Pentru o abordare analitică logică, acest proces se poate efectua pe niveluri:

- fragmentarea compozițională: numărul de strofe, numărul de versuri în strofă; măsura versurilor;
- fragmentarea lexico-semantică: observarea și înțelegerea tehnică a faptelor de limbă;
- fragmentarea fonetică: identificarea elementelor care produc efecte sonore evidente (prozodice, stilistice);
- fragmentarea limbajului artistic în unități: identificarea figurilor de stil;
- fragmentarea lumii reprezentate: identificarea instanțelor artistice (eul poetic, personajele lirice, adresantul), imaginilor artistice etc.

Structural, o operă lirică poate fi fragmentată conform varii criterii. „Alte opere lirice, ca, de exemplu, pastelurile, pot fi construite din unu, două sau mai multe tablouri, a căror delimitare se poate realiza în funcție de posibilitatea de a raporta fiecare tablou la imaginea integrală a poeziei” [3, p. 16]. O modalitate didactică tradițională de fragmentare, observare și definire a unităților unui text artistic se

efectuează prin **lectura explicativă**. Incluzând un „complex de metode, ea reprezintă o adevărată strategie didactică, deoarece lectura explicativă necesită conversație, explicație, povestire și chiar demonstrație” [Ibidem]. L. Antonesei încearcă o delimitare în etape a acestei strategii. „Etapele, sau stadiile lecturii explicative, prin care se face receptarea mesajului textului (îndeosebi la acela narativ) sunt următoarele:

- citirea integrală a textului;
- lecturarea pe fragmente și analiza la prima vedere a acestora se poate realiza în mod tradițional, prin discuția ghidată sau interogarea frontală: cum înțelegeți expresia sau secvența...?
- conversația generalizatoare, cu privire la conținutul textului;
- recitirea de încheiere, care ar putea certifica-consolida opiniile lansate” [1].

Prin lectura explicativă se verifică gradul de înțelegere a semnificațiilor semantice ale cuvintelor. „Se consultă dicționarul pentru elucidarea semnificațiilor cuvintelor noi și selectarea sensului celui mai potrivit al cuvântului în contextul din care a fost luat, se atribuie semnificații provizorii (care vor fi certificate sau infirmate la și după etapa de analiză) unor expresii inedite [Ibidem]. Eventual, noile

achiziții lexicale pot fi valorificate în alte produse ale unor sarcini în acest scop, numărul și cerințele cărora nu vor cauza abateri de la temă sau suspendări îndelungate ale procesului de receptare a textului artistic. Un efect benefic pot avea sarcinile care se încheie cu o comparație a paradigmaticii unor unități lexicale în poezie și în limbajul curent.

Cu lectura explicativă începe, de fapt, într-un mod mai delicat, **analiza lingvistică**, rezonabil a fi efectuată înainte de a trece la analiza literară, deoarece elementele acesteia constituie unități mai mici, care, formând unități complexe, creează structuri semnificante (ale lumii imaginate) în textul liric. Prin analiza lingvistică a poeziei, pe lângă faptul că se pun în aplicare noțiunile gramaticale studiate, obținem date importante pentru analiza literară și se facilitează procesul de interpretare și evaluare a textului studiat. Iată aspectele de limbă care pot prezenta interes într-o poezie:

Analiza fonetică	Analiza lexicală	Analiza morfologică	Analiza sintactică	Analiza ortografică	Analiza punctuațională
Vocale/co nsoane; diftongi, triftongi, hiat etc., prezente în poezie	Cuvintele mono- și polisemantice; sinonime, antonime, omonime, paronime; arhaisme, neologisme; forme populare; regionalisme; cuvinte diminutive/ augmentative; forme rare; expresii frazeeologice; creații lexicale etc.	Părțile de vorbire (substantive, adjective, verbe, adverbe, pronume, prepoziții, conjunții, articole)	Părțile de propoziție; structura unităților sintactice ale versurilor (propoziții și fraze)	Ortografierea diferitor părți de vorbire din textul liric studiat	Folosirea anumitor semne de punctuație în poezie – particularitățile și rolul acestora

Pe lângă diversitatea de exerciții gramaticale pe care o propun manualele, culegerile de teste și alte resurse didactice, se mai pot practica, în acest sens, diverse jocuri, cum ar fi *Segmentarea fonemică fulger* (pe masă sunt așezate carduri cu câte un cuvânt, cu fața în jos, fiecare elev primește sarcina să aleagă cuvintele care conțin o anumită literă, diftong, rădăcină, sufix etc.) sau *Banca de cuvinte* (sunt selectate exemple de cuvinte care se scriu și se pronunță la fel, au aceleași ortograme, grupuri de litere care se pronunță și se scriu greu etc.; se lucrează asupra structurii cuvântului: câte sunete, câte litere, cum le pronunțăm, câte silabe etc.) [2, p. 8].

Stratul fonetic	Stratul lexico-semantic	Stratul morfologic	Stratul sintactic/punctuațional	Stratul imagistic
Tipuri de rimă, ritm; organizarea versurilor în strofe; prezența figurilor sonore: aliteratie, asonanță, eufonie, onomatopee; refren, repetiție, anaforă, epiforă, enumeratie; contraste sonore	Tropii (figurile semantice): comparația, metafora, epitetul, simbolul, oximoronul, hiperbola, litota, gradăția, alegoria, metonimia ș.a.; jocurile de cuvinte; motivele poetice	Mărcile gramaticale ale personajului liric (formele verbului și pronumele); frecvența anumitor părți de vorbire (substantive și adjective sau verbe și adverbe) pentru crearea atmosferei textului (statică sau dinamică, veselă/pozitivă sau sumbră/negativă); valori stilistice ale părților de vorbire	Figurile sintactice: paralelismul; inversiunea; chiasmul; valori stilistice ale elementelor ce țin de topică; figurile retorice: exclamația, invocția, interogația retorică	Imaginile artistice, elemente de cronotop

Rezultatele analizei lingvistice vor avea impact dublu asupra elevilor: pe de o parte, le vor consolida cunoștințele despre noțiunile de limbă și competențele de operare cu acestea în activități practice, iar pe de altă parte, îi va obișnui să utilizeze

resursele lingvistice cu scopul de a descoperi semnificațiile profunde ale textului artistic.

După analiza lingvistică a poeziei, se va trece la analiza literară, iar elementele elucidate anterior se vor valorifica în concluzii și se vor relaționa cu aceasta din urmă. **Analiza literară** a textului liric presupune cercetarea specificului limbajului artistic individualizat, inedit, care marchează stilul poetului. În școală, aceasta se realizează în funcție de instrumentarul teoretic pe care îl posedă elevii de la fiecare clasă. Procesul de analiză literară va începe la lecție, individual sau colectiv, sub monitorizarea și ghidarea profesorului, poate continua acasă, iar la revenire, rezultatele acestuia vor fi expuse și valorificate în etapa de interpretare. Sunt analizate mijloacele de expresie, procedeele stilistice și prozodice care duc la decodificarea fondului de idei și sentimente ce au declanșat actul creației, contribuind nemijlocit la reflectarea mesajului poetic. Pentru o predare organizată, se poate aplica o analiză pe straturi a elementelor literare:

Printre jocurile didactice prin care se poate realiza o analiză literară a textului se enumeră și *Epitete în lanț*, un joc de tip concurs, în care clasa este divizată în echipe, pentru care e pregătită o bandă din coli. Se pornește de la un cuvânt-temă, care este anunțat la început, benzile trec de la un elev la altul în cadrul fiecărei echipe și elevii

scriu câte un epitet (original, la care ceilalți nu s-ar fi gândit), după care îndoiaie banda, ca următorii să nu vadă ce a fost deja scris, apoi profesorul citește toate epitetele, le numără și le exclude pe cele care se repetă. Câștigă echipa care are cele mai multe sau cele mai originale epitete. Alte jocuri creative pe baza elementelor limbajului artistic ar fi *Invazia rimelor: lectură prin analogie* (elevii trebuie să alcătuiască liste proprii de cuvinte care rimează și să nu comită erori la lectura lor [2, p. 9]); *Hiperbolizarea* (constă în supradimensionarea sau micșorarea obiectului cercetat, a caracteristicilor sale sau doar a unor componente [Ibidem]; astfel, se pot redimensiona elementele care apar în text). Aceste activități presupun abordarea atentă a unităților expresive, dar și fixarea noțiunilor literare.

Analiza se va încheia cu sinteză, realizată prin simple concluzii sau prin **interpretarea textului liric**, care reprezintă conferirea de semnificații elementelor constituente, funcțiilor/rolurilor și raporturilor acestora în conturarea imaginilor artistice. Această operație intelectuală este mai complicată, deoarece solicită nu doar gândire critică, experiență lectorală, ci și creativitate, viziune individuală clară asupra lucrurilor puse în discuție. Interpretarea se poate realiza prin tehnici ca *GPP*, *Floarea de lotus*

(formularea ideilor principale/secundare), *6 de ce?*, *Eseul de 5 minute*, *Jurnalul reflexiv* și activități cum ar fi identificarea/relevarea semnificației unei secvențe poetice (figură de stil, pereche de versuri, strofă), comentariul literar al unui fragment sau al întregului text (prin care se fructifică produsele procesului de înțelegere într-un text metaliterar personalizat), formularea și comentarea mesajului global, eseul de sinteză. Aceste tipuri de activități se pot realiza și prin organizarea grafică a rezultatelor interpretării sau se pot solda cu produse care îmbină analiza cu interpretarea, așa cum sunt cele propuse în modelele de mai jos:

Modelul 1:

Secvența	Figura de stil	Semnificații/sugestii

Modelul 2:

Versul/versurile	Asocierile pe care le provoacă	Semnificația

Modelul 3:

Fragmentul	Imagini artistice	Comentarii

O activitate interactivă de lucru în perechi, la interpretarea textului, este tehnica *Jurnalul triplu*, prin care elevii selectează în tabel câteva (la discreția profesorului) secvențe de text, în prima coloană se introduc comentarii pentru fiecare secvență, apoi elevii schimbă caietul/fișa cu cel/cea a colegului de bancă și se introduc astfel comentarii în coloana a treia, cu privire la fiecare fragment, dar și la modul în care au fost comentate acestea în coloana a doua.

Citate	Comentariul propriu	Comentariul colegului

Procesul hermeneutic trebuie să conducă de la înțelegerea decontextualizată (poezia percepută doar prin elementele lexico-semantice) spre o comprehensiune contextuală (implicând și biografia autorului, backgroundul literar, istoric, social în care a apărut textul, elementele intertextuale, paratextuale etc.). În clasele liceale, procesul de interpretare va include și o abordare contextuală (raportarea textului la opera integrală a autorului, la specie/gen/curent literar sau chiar la aspecte istorice și sociologice ale epocii): biografică, metafizică, simbolică, arhetipală, mitocritică, axiologică etc. De asemenea, în liceu se vor practica activități de metacogniție, de înțelegere și conștientizare a modului în care a fost tratat/perceput textul, de meditație asupra procesului

intelectual de creație a unui atare tip de text. La această etapă, elevii vor sesiza elementele care i-au făcut confuzi la început și modalitățile prin care obstacolele în receptare au fost depășite, iar elementele neclare ale textului au fost elucidate.

Pentru etapa de evaluare/integrare se vor practica activități de prezentare și argumentare a părerii proprii, cum ar fi metoda *PRES*, care, în opinia specialiștilor, ajută elevii să-și exprime opinia cu privire la problema abordată în operă, le dezvoltă capacitatea de argumentare. Procedura de aplicare prevede respectarea a patru pași, aceștia fiind scriși din timp pe un poster (P. – Exprimați-vă **p**unctul de vedere; R. – Faceți un **r**aționament (judecată) referitor la punctul de vedere expus; E. – Dați un **e**xemplu pentru clarificarea punctului de vedere; S. – Faceți un rezumat (**s**umar) al punctului vostru de vedere [9]. De asemenea, tehnici eficiente de generalizare, interpretare și expunere/argumentare a ideilor proprii sunt *Cercetarea împărtășită*, *Argument în patru pași*, *Graficul conceptual*, *Linia valorii*, *Păstrează ultimul cuvânt pentru mine*, *Citate* ș.a., scopul concret și etapele cărora sunt descrise în literatura de specialitate [11]. Opiniile și ideile elevilor se vor raporta și la aprecierile critice, care pot fi analizate și discutate frontal, în perechi, în echipe, comentate individual, exprimând argumentat acordul

sau dezacordul cu acestea. Având în vedere că „autorul, ca și textul, nu determină niciodată un singur semnificat, din contra, generează mai mulți semnificați, chiar laolaltă și deodată, relativizând și destabilizând înțelegerea ca atare a textului” [5], profesorii ar trebui să fie receptivi, deschiși, permisivi în ceea ce privește interpretarea de către elevi a stratului de idei în moduri diverse, neașteptate, chiar contradictorii, în condițiile în care aceștia își argumentează logic și își ilustrează cu exemple opiniile.

În fine, orice text liric nou testează capacitatea elevilor de a cerceta fenomenele lingvistice și literare, dar și de a le înțelege într-un mod general sau particular, inedit. O receptare eficientă a poeziei va duce la interiorizarea ideilor și experiențelor intime, la topirea fondului de idei al textului în structura spirituală a elevului, condiționând favorabil modul său de viață.

Bibliografie

1. ANTONESEI, L. O introducere în pedagogie. Iași: Polirom, 2002.
2. CARTALEANU, T., GORAȘ-POSTICĂ, V., HANDRABURA, L. Depășirea dificultăților la lectură și scriere. Chișinău: Centrul Educațional Pro Didactica, 2007.
3. CIOBANU, F. Elemente de metodică a predării limbii și literaturii române. Budapest: ELTE, 2015 [citat

- 20.09.2019]. Disponibil:
https://metodika.btk.elte.hu/file/TAMO_P_BTK_BMK_5.pdf
4. COSTEA, O. Didactica lecturii – o abordare funcțională. Iași: Institutul European, 2006.
 5. Curriculum național la limba și literatura română, clasele V-IX. Chișinău, 2019.
 6. Limba și literatura română, ghid de implementare a curriculumului modernizat în învățământul liceal. Chișinău: Știința, 2007.
 7. NOREL, M., SÂMIHĂIAN, F. Didactica limbii și literaturii române, II, Proiectul pentru învățământul rural. MEC, 2006.
 8. PAMFIL, A. Limba și literatura română în gimnaziu. Structuri didactice deschise. București: Paralela 45, 2003 [citat 14.11.2019]. Disponibil:
<http://www.scritub.com/profesor-scoala/Formarea-competentei-de-compre151314225.php>
 9. ȘCHIOPU, C. Interpretarea textului literar: tehnici de creativitate. În: Limba română, 2011, nr. 11-12 [citat 17.12.2019]. Disponibil:
<http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1306>.
 10. ȘCHIOPU, C. Metodica predării literaturii române. Chișinău, 2009.
 11. TEMPLE, Ch., Steele, J.L., Meredith, K.S. Aplicarea tehnicilor de dezvoltare a gândirii critice, supliment al revistei Didactica Pro..., ghidul IV, adaptare

- de: Cartleanu, T., Cosovan, O.
Chișinău, 2003.
12. www.dexonline.ro